

BUXORO VILOYATINING TABIIY GEOGRAFIK KOMPLEKSLARDAN FOYDALANISHNING HOZIRGI HOLATI

Buxoro davlat pedagogika instituti
Aniq va tabiiy fanlar fakulteti
Geografiya va iqtisodiy bilim asoslari
yo'nalishi 4-kurs talabasi Abdullayeva Zilola

CURRENT STATUS OF USE OF NATURAL GEOGRAPHICAL COMPLEXES OF BUKHARA REGION

Bukhara State Pedagogical Institute
Faculty of Exact and Natural Sciences
Abdullaeva Zilola

Annotatsiya: Mazkur maqolada Buxoro viloyatining hozirgi kundagi tabiiy-geografik sharoitlari va ularning qishloq xo'jaligi rivojlanishiga ta'siri ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqot davomida viloyat iqlimining keskin kontinental xususiyatlari, vegetatsiya davrining davomiyligi, tuproq turlarining tarkibi, suv resurslari bilan ta'minlanganlik darajasi hamda meliorativ holati qishloq xo'jaligi tarmoqlarining shakllanishida asosiy omillar sifatida ko'rib chiqildi. Paxtachilik, g'allachilik, sabzavotchilik, polizchilik, bog'dorchilik va chorvachilik sohalarining rivojlanish holati mavjud statistik ma'lumotlar asosida umumiy tahlil qilindi. Shuningdek, suvni tejovchi texnologiyalar, tomchilatib sug'orish usullarining joriy etilishi va agrotexnik tadbirlarning hosildorlikka ta'siri yoritildi.

Kalit so'zlar Buxoro viloyati, tabiiy-geografik sharoit, keskin kontinental iqlim, vegetatsiya davrining davomiyligi, sug'orma dehqonchilik tizimi, tuproq resurslari, bo'z va o'tloqi bo'z tuproqlar, qumloq va sho'rxok tuproqlar, tuproq sho'rlanishi, meliorativ holat, suv resurslaridan foydalanish

Abstract : This article analyzes the current natural and geographical conditions of the Bukhara region and their impact on the development of agriculture from a scientific perspective. The study examines the sharply continental climate, the length of the vegetation period, soil composition, availability of water resources, and land reclamation conditions as key factors influencing agricultural development. The current state of major agricultural sectors such as cotton farming, grain production, vegetable growing, melon cultivation, horticulture, and livestock farming is analyzed based on available statistical data. Particular attention is paid to the implementation of water-saving technologies, drip irrigation methods, and agrotechnical measures and their role in improving crop productivity. The results of the study indicate that the natural potential of the Bukhara region provides favorable conditions for sustainable agricultural development, while

rational use of natural resources contributes to increasing the efficiency of agrarian production

Keywords: Bukhara region, natural and geographical conditions, sharply continental climate, length of the vegetation period, irrigated farming system, soil resources, sierozem and meadow–sierozem soils, sandy and saline soils, soil salinization, land reclamation condition, use of water resources development.

АННОТАЦИЯ: В данной статье проведён научный анализ современных природно-географических условий Бухарской области и их влияния на развитие сельского хозяйства. В ходе исследования рассмотрены особенности резко континентального климата региона, продолжительность вегетационного периода, состав почвенных ресурсов, уровень обеспеченности водными ресурсами, а также мелиоративное состояние земель как ключевые факторы формирования аграрного производства. На основе статистических данных проанализировано текущее состояние основных отраслей сельского хозяйства, включая хлопководство, зерноводство, овощеводство, бахчеводство, садоводство и животноводство. Особое внимание уделено внедрению водосберегающих технологий, методов капельного орошения и агротехнических мероприятий, направленных на повышение урожайности сельскохозяйственных культур. Результаты исследования свидетельствуют о том, что природный потенциал Бухарской области создаёт благоприятные условия для устойчивого развития сельского хозяйства, а рациональное использование природных ресурсов способствует повышению эффективности аграрного производства.

Ключевые слова: Бухарская область, природно-географические условия, резко континентальный климат, продолжительность вегетационного периода, орошаемое земледелие, почвенные ресурсы, серозёмные и лугово-серозёмные почвы, песчаные и засоленные почвы, засоление почв, мелиоративное состояние земель, водные ресурсы,

KIRISH: Buxoro viloyati O‘zbekistonning janubi-g‘arbiy qismida joylashgan bo‘lib, mamlakatning qadimiy sug‘orma dehqonchilik makonlaridan biri hisoblanadi. Viloyatning tabiiy sharoitlari – iqlim, tuproq tarkibi, suv bilan ta‘minlanish darajasi, geologik tuzilishi va landshaft xususiyatlari – qishloq xo‘jaligi sohasining shakllanishiga bevosita ta‘sir ko‘rsatib kelgan. Hudud iqlimi keskin kontinental bo‘lib, yil davomida 290–320 kun quyoshli kunlar kuzatiladi, bu esa paxta, g‘alla, poliz mahsulotlari, uzum va issiqsevar mevali daraxtlarning barqaror yetishtirilishi uchun qulay ekologik muhit yaratadi. Vegetatsiya davrining 210–240 kun davom etishi qator ekinlarni ikki martagacha yetishtirish imkonini

beradi. Viloyat hududida asosan boʻz tuproqlar, oʻtloq boʻz tuproqlar, qisman qumoq va shoʻrxok tuproqlar tarqalgan. Sugʻoriladigan maydonlarda tuproq unumdorligi nisbatan yuqori boʻlib, zamonaviy meliorativ chora-tadbirlar (zovurlarni chuqurlashtirish, kollektor-drenaj tizimini yaxshilash, shoʻrlanishga qarshi kurash) hosildorlikning oʻsishiga xizmat qilmoqda. Sugʻorish manbalari sifatida Zarafshon daryosi, Amu–Buxoro mashina kanali, Katta Boʻzsuv, Gʻijduvon va Qorakoʻl irrigatsiya tizimlari, shuningdek artezian quduqlar orqali olinadigan yer osti suvlari asosiy oʻrinni egallaydi. Suv resurslarining yetarli boʻlmasligi qishloq xoʻjaligida suvdan tejamli foydalanish texnologiyalarini – tomchilatib sugʻorish, lazerli tekislash, namlik sigʻimini oshiruvchi agrotexnik tadbirlarni – keng joriy etishni talab qilmoqda. Viloyat qishloq xoʻjaligining asosiy tarmoqlari boʻlib paxtachilik, gʻallachilik, sabzavotchilik, polizchilik, bogʻdorchilik va chorvachilik hisoblanadi. Paxta yetishtirish Buxoroning tarixiy anʼanasi sifatida muhim oʻrin tutadi, chunki hududning issiq va quruq iqlimi tolali mahsulotning sifatini oshiradi. Paxta yetishtirish jarayonida suvdan rejali foydalanish va agrotexnik tadbirlarning ilmiy asosda olib borilishi hosildorlikning barqarorligini taʼminlamoqda. Gʻallachilik sohasi ham yuqori natijalar bilan ajralib turadi. Qishki bugʻdoy iqlim sharoitiga yaxshi moslashgan boʻlib, sugʻoriladigan yerlardagi unumdorlikning yuqoriligi gʻalla yetishtirishni viloyat iqtisodiyotining strategik tarmoqlaridan biriga aylantirgan. Sabzavot va poliz mahsulotlari yetishtirishda Buxoro viloyati respublika miqyosida yetakchi hududlardan biridir.

Hududning yuqori issiqligi, vegetatsiya davrining uzunligi va tuproq haroratining barqaror boʻlishi natijasida poliz ekinlaridan – ayniqsa qovun va tarvuzdan – yillik hosil yuqori boʻladi. Bogʻdorchilik tarmogʻida uzum, anor, bodom, oʻrik kabi issiqsevar mevalar yetishtiriladi. Soʻnggi yillarda sanoat bogʻlari maydonining kengayishi, koʻchatlarni tomchilatib sugʻorish orqali parvarishlash va agrotexnik xizmat koʻrsatishning yaxshilanishi yuqori sifatli meva yetishtirilishiga asos boʻlmoqda. Chorvachilik – ayniqsa qorakoʻlchilik – Buxoro viloyatining tarixiy anʼanalaridan biridir. Choʻl zonalarining kengligi tabiiy yaylovlarni

ta'minlaydi va bu qorako'l qo'ylari populyatsiyasini ko'paytirish uchun qulay sharoit yaratadi. Qorako'l terisi, qorako'l go'shti va jun mahsulotlari viloyat iqtisodiyotida sezilarli o'rin tutadi. Qoramolchilik, parrandachilik va baliqchilik ham asta-sekin rivojlanib, ichki bozorni mahalliy mahsulotlar bilan ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Buxoro viloyati tabiiy sharoitlarining o'ziga xosligi – ko'p quyoshli kunlar, issiq iqlim, tuproq turlarining xilma-xilligi, sug'oriladigan maydonlarning mavjudligi – qishloq xo'jaligida keng imkoniyatlarni yuzaga keltiradi. Suv resurslaridan oqilona foydalanish, zamonaviy agrotexnologiyalarni joriy etish va meliorativ holatni yaxshilash orqali hosildorlik sezilarli darajada oshib bormoqda. Shuningdek, viloyat qishloq xo'jaligida mahsulot diversifikatsiyasi, ekologik toza mahsulot yetishtirish va eksport salohiyatini kuchaytirish yo'nalishlarida ham izchil natijalarga erishmoqda. Umuman olganda, Buxoro viloyatining tabiiy holati va agrar salohiyati uning qishloq xo'jaligini nafaqat respublika, balki mintaqaviy miqyosda ham muhim o'ringa ega hudud sifatida shakllantirmoqda. Iqlimning qulayligi, tuproq resurslarining moslashuvchanligi va suv ta'minotining tizimli tashkil etilishi viloyatda paxta, g'alla, sabzavot-poliz, bog'dorchilik va chorvachilik mahsulotlarini yuqori sifat bilan yetishtirishga imkon bermoqda. Qishloq xo'jaligida paxtachilik va g'allachilik asosiy o'rin tutadi, chorvachilik, sabzavotchilik tarmoqdari ham muhimdir. Sug'oriladigan 22,1 ming ga yerning 10,8 ming gektariga paxta, 7,2 ming gektariga don, 3,1 ming gektariga yem-xashak ekinlari, shuningdek, kartoshka, sabzavot ham ekiladi.

Yovvoyi hayvonlardan jayron, chiyabo'ri, yumronqoziq va boshqalar, sudralib yuruvchilardan bo'g'ma ilon, ko'lvor ilon, echkemar, kaltakesak, agama, toshbaqa, dasht tipratikani; qushlardan tuvaloq, kaklik, zarafshon qirg'ovuli, burgut, qora bovor, oq bovor, uchraydi. Tuproq resurslarining xilma-xilligi va meliorativ holatning bosqichma-bosqich yaxshilanib borishi hosildorlik ko'rsatkichlarining barqaror o'sishiga xizmat qilmoqda. Tadqiqot natijalari shuni ham ko'rsatadiki, suv resurslarining cheklanganligi sharoitida suvni tejovchi

texnologiyalar, xususan tomchilatib sug'orish usullarining joriy etilishi qishloq xo'jaligi ishlab chiqarish samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Zamonaviy agrotexnik tadbirlar va ilmiy asoslangan dehqonchilik usullaridan foydalanish natijasida qishloq xo'jaligi mahsulotlarining sifati va hajmi ortib, hududning eksport salohiyati mustahkamlanmoqda. Umuman olganda, Buxoro viloyatining tabiiy salohiyati va agrar resurslaridan oqilona foydalanish qishloq xo'jaligini barqaror rivojlantirishning asosiy omili bo'lib, kelgusida ekologik barqarorlikni ta'minlash, yer va suv resurslarini muhofaza qilish hamda innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish hudud agrar sohasining yanada rivojlanishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Махкамов J. A.– Iqlim o'zgarishi va uning qishloq xo'jalik ekinlariga ta'siri. 2024
2. Мильков Ф.Н. Общее землеведение. М., Высшая школа, 1990.
3. Zokirov Sh.S. Kichik hududlar tabiiy geografiyasi. Toshkent, "Universitet", 1999.
4. Zokirov Sh.S. Amaliy va antropogen landshaftsunoslik.-T.: 1999
5. Zokirjonova D.– Iqlim o'zgarishi va uning O'zbekiston tabiatiga ta'siri. 2023
6. Исаченко А.Г. Ландшафтоведение и физико-географическое районирование. М.: 1991